

# Πανελλαδικές εξετάσεις 2016

Νεοελληνική Γλώσσα

## ΚΕΙΜΕΝΟ

### Η φιλία

Η φιλία, δώρο ακριβό και ευτύχημα σπάνιο, έχει πανάρχαιους τίτλους ευγένειας. Την εχάρηκαν άνθρωποι εκλεκτοί, σε όλα τα γεωγραφικά και τα ιστορικά πλάτη της οικουμένης, και την εγκωμίασαν ποιητές, σοφοί, πολιτικοί με τον τρόπο του ο καθένας, αλλά όλοι με την ίδια συγκίνηση. Άλλωστε, εκτός από την καταγωγή της λέξης (που είναι κατευθείαν παράγωγο του κύριου για την «αγάπη» ρήματος: φιλείν), και μόνο το γεγονός ότι, για να τονίσουμε την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη μας προς τα πιο οικεία μας πρόσωπα, δηλώνουμε ότι τους θεωρούμε «φίλους», μαρτυρεί πόσο ψηλά η κοινή συνείδηση τοποθετεί τη φιλία. Τι είναι η φιλία; «Εύνοια», φυσικά, όπως λέγει ο Αριστοτέλης• να έχεις, δηλαδή, καλές διαθέσεις απέναντι σ' έναν άνθρωπο, να αισθάνεσαι στοργή γι' αυτόν, να επιζητείς την συντροφιά του και να θέλεις την ευτυχία του• να είσαι εύνους προς κάποιον και αυτός εύνους προς εσένα•

να υπάρχει ανταπόκριση, αμοιβαιότητα στα αισθήματά σας, να τον αγαπάς και να τον τιμάς κι εκείνος, επίσης, να σε αγαπά και να σε τιμά. Γι' αυτό, όσο τρυφερές κι αν είναι οι σχέσεις μας με τα άψυχα, δεν λέγονται φιλία. Όταν αγαπούμε ένα άψυχο πράγμα, αυτό που αισθανόμαστε δεν είναι φιλία. Μπορούμε να διακρίνουμε τρία είδη φιλικών σχέσεων, κατά τον Αριστοτέλη: «διά το χρήσιμον», «δι' ηδονήν», «διά το αγαθόν». Στην πρώτη περίπτωση, συνδεόμαστε μ' έναν άνθρωπο, επειδή ο ένας μας είναι στον άλλο χρήσιμος (για τις υποθέσεις, τις ανάγκες, τη σταδιοδρομία, τις πολιτικές φιλοδοξίες μας κ.τ.λ.). Στη δεύτερη, διατηρούμε στενές σχέσεις μαζί του, επειδή μας προξενεί ευχαρίστηση (είναι διασκεδαστικός, έξυπνος συνομιλητής, επιδέξιος συμπαίκτης κ.τ.λ.). Και στις δύο περιπτώσεις, «αγαπούμε» τον άλλο κι εκείνος μας «αγαπά» όχι για την ανθρώπινη ποιότητά μας, επειδή, δηλαδή, είμαι εγώ αυτός που είμαι και είναι εκείνος αυτός που είναι (κατά το σώμα και την ψυχή, το ήθος, το πνεύμα), αλλά επειδή κάτι άλλο περιμένουμε απ' αυτόν και αυτός από εμάς, ένα κέρδος (υλικό ή ηθικό) ή μian απόλαυση (την τέρψη της ευχάριστης συναναστροφής).

Του τρίτου είδους ο φιλικός δεσμός είναι η τέλεια, η ουσιαστική και ακατάλυτη φιλία. Τον κάνω συντροφιά, τον τιμώ, τον αγαπώ, με κάνει συντροφιά, με τιμά, με αγαπά, όχι επειδή περιμένω απ' αυτόν ή εκείνος περιμένει από μένα ωφέλεια (με όλο που βέβαια και μπορώ και θα τον ωφελήσω, όπως και εκείνος επίσης, και μπορεί και θα με ωφελήσει), ούτε επειδή μου είναι ευχάριστος και του είμαι ευχάριστος (με όλο που πραγματικά αισθανόμαστε ευχαρίστηση ο ένας κοντά στον άλλο), αλλά επειδή, όντας ο καθένας μας αυτό που είναι, μοιάζουμε ο ένας στον άλλο –η ομοιότητά μας βρίσκεται στην ανθρώπινη αξία μας, στο υψηλό ποιόν της ανθρωπιάς μας. Η τέλεια, λοιπόν, φιλία είναι συνάντηση και δεσμός δύο προσώπων απάνω στον ίδιο ηθικό άξονα, στην ίδια αξιολογική κλίμακα. Θεμέλιο και εγγύηση της αγάπης τους είναι η «αρετή», και επειδή η αρετή είναι «κτήμα ες αεί» του ανθρώπου, ούτε αλλοτριώνεται,

ούτε φθείρεται• οι φιλίες που δημιουργούνται απάνω σ' αυτή τη βάση είναι σταθερές και μόνιμες, αδιάλυτες. Φίλος είναι ο παραστάτης και σύμμαχός μας στον τραχύ αγώνα να υπάρξουμε, να σηκώσουμε το βάρος της ανθρωπότητας μας, χωρίς να συντριβούμε ή να ευτελιστούμε. Όταν σε μια βαρυσήμαντη καμπή του βίου μελετούμε ή επιχειρούμε κάτι πολύ σοβαρό και επικίνδυνο, έχουμε ανάγκη από ένα καλόγνωμο σύμβουλο και αυστηρό κριτή, για να συζητήσουμε μαζί του ελεύθερα και χωρίς περιστροφές το πρόβλημά μας. Ποιος μπορεί να είναι αυτός ο σύμβουλος και κριτής; Μπορεί το πρόσωπο τούτο να είναι άλλος εκτός από τον φίλο;

Ε.Π. Παπανούτσος, Πρακτική Φιλοσοφία, σσ. 111-121, Εκδόσεις Νόηση, Αθήνα, 2008 (Διασκευή). Α1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου

**A1.** Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).

**Μονάδες 25**

## Απάντηση θέματος Α1

### Περίληψη

Το κείμενο του Παπανούτσου αναφέρεται στη σημασία της φιλίας από την αρχαιότητα. Άλλωστε *φιλώ* σημαίνει *αγαπώ*.

Φιλία σημαίνει *εύνοια*, αμοιβαίο ενδιαφέρον και ανταπόκριση ανάμεσα σε δυο ανθρώπους σε αντιδιαστολή προς τα άψυχα.

Ο Αριστοτέλης ξεχωρίζει τρία είδη φιλίας : τη φιλία *δια τό χρήσιμον* που υπαγορεύεται από τις βιοτικές μας ανάγκες, τη φιλία *δ' ηδονήν*, για τη χαρά της συναναστροφής και τη φιλία *διά το αγαθόν*. Οι δύο πρώτες αποβλέπουν στο χρήσιμο. Αντίθετα, η τρίτη αφορά στην ακατάλυτη φιλία που αποτελεί αυταξία και βασιζεται στην αρετή καθώς αναγνωρίζεται η αξία και η προσωπικότητα του φίλου σε αμοιβαία βάση.

## Απάντηση θέματος Α1

### Περίληψη

Φίλος είναι όποιος μας συμπαραστέκεται, καλόγνωμα μεν αλλά και ψύχραιμα και αυστηρά.

(110 λέξεις)



**B1.** Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, σύμφωνα με το κείμενο, τις παρακάτω διαπιστώσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση, τη λέξη Σωστό, αν η πρόταση είναι σωστή, ή τη λέξη Λάθος, αν η πρόταση είναι λανθασμένη:

α. Ακόμα και οι τρυφερές σχέσεις μας με τα άψυχα είναι φιλία.

β. Η αμοιβαιότητα των αισθημάτων είναι απαραίτητη προϋπόθεση της φιλίας.

γ. Η φιλία δεν αποκλείει την προσδοκία οποιασδήποτε υλικής ανταμοιβής και ευχαρίστησης.

δ. Η τέλεια φιλία είναι εκείνη που στηρίζεται σε ηθικές αξίες.

ε. Σε μια δύσκολη στιγμή της ζωής μας μπορούμε να στηριχτούμε και σε άλλους συμπαραστάτες και συμβούλους εκτός από έναν φίλο.

**Μονάδες 10**

## Απάντηση θέματος Β1.

α. Λ.

β. Σ.

γ. Σ.

δ. Σ.

ε. Σ.

**Μονάδες 10**

**B2. α)** Να βρείτε δύο τρόπους ανάπτυξης της τρίτης παραγράφου του κειμένου «Μπορούμε να διακρίνουμε ... (την τέρψη της ευχάριστης συναναστροφής)» και να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο κείμενο.

**Μονάδες 4**

## Απάντηση θέματος Β2 α)

α) Η ανάπτυξη της τρίτης παραγράφου εστιάζει στην *αυθεντία* του Αριστοτέλη σύμφωνα με τον οποίο γίνεται *διάκριση* της φιλίας στις τρεις μορφές της : είναι η φιλία *διά το χρήσιμον*, η φιλία *δι' ηδονήν* και η φιλία *δια το αγαθόν*.

Στην πρώτη ο φίλος είναι χρήσιμος, στην δεύτερη ο φίλος είναι ευχάριστος αλλά στην τρίτη η φιλία στηρίζεται *στην ανθρώπινη αξία μας και στο υψηλό ποιόν της ανθρωπιάς μας*.

Κατά την *αιτιολόγηση* έχουμε και μια *κλιμάκωση ανιούσα*, καθώς η εκκίνηση γίνεται από τις μορφές της φιλίας που επιφανειακές για να καταλήξει υπέρτατη μορφή της και εκείνο το συναίσθημα που απαιτεί *αυταπάρνηση* και *θυσία*.

**β)** Ποια νοηματική σχέση εκφράζουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις;

Άλλωστε (1η παράγραφος)

δηλαδή (2η παράγραφος)

Όταν (2η παράγραφος)

λοιπόν (4η παράγραφος)

**Μονάδες 4**

## Απάντηση θέματος Β2 α)

β)

• Άλλωστε (1η παράγραφος) *Μεταβατική* λέξη που συνδέει, εμφαντικά, την προηγούμενη περίοδο με την επόμενη, για να επισημάνει, επιπροσθέτως, ότι όχι μόνο λόγω καταγωγής αλλά και λόγω συναισθηματικής αξίας η φιλία είναι πολύ ψηλά στη συνείδηση των ανθρώπων.

• δηλαδή (2η παράγραφος): Ο Παπανούτσος επεξηγεί και αναλύει διεξοδικά το περιεχόμενο της λέξης *εύνοια* που, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, προϋποθέτει η φιλία ανάμεσα σε δυο ανθρώπους.

• Όταν (2η παράγραφος) : *Η σχέση με τα άψυχα δεν είναι φιλία. Όταν αγαπάμε ένα άψυχο αυτό δεν είναι φιλία.* Με την επανάληψη και τη συγκεκριμενοποίηση με τη χρήση του χρονικού συνδέσμου όταν εμπεδώνεται η αντίληψη ότι επ' ουδενί η αγάπη προς τα άψυχα δεν είναι φιλία η οποία, εκ προοιμίου προϋποθέτει έλλογα όντα.

## Απάντηση θέματος Β2 α)

β)

•Με το συμπερασματικό σύνδεσμο, λοιπόν (4η παράγραφος), συγκεφαλαιώνονται όσα προηγήθηκαν τόσο με την επανάληψη της λέξης *ίδιος* όσο και με τη χρήση των λέξεων *συνάντηση* και *δεσμός*.

**B3. α)** Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

*εγκωμίασαν, ευχαρίστηση, συναναστροφής, ακατάλυτη, φθείρεται.*

**Μονάδες 5**



## Απάντηση θέματος Β3, α)

### α) Συνώνυμα

*εγκωμίασαν* : επαίνεσαν

*ευχαρίστηση* : ικανοποίηση, χαρά, ευφροσύνη

*συναναστροφής* : συγχρωτισμός, συναγελασμός, συντροφιά

*ακατάλυτη* : άφθαρτη, αιώνια, άρρηκτη

*φθείρεται* : βλάπτεται, καταστρέφεται

**β)** Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: οικεία, επιδέξιος, ωφέλεια, αξία, αυστηρό. Μονάδες 5

**Μονάδες 5**

## Απάντηση θέματος Β3, β)

### β) Αντώνυμα

*οικεία* : άγνωστη, ανοίκεια

*επιδέξιος* : αδέξιος,

*ωφέλεια* : βλάβη

*αξία* : απαξία

*αυστηρό* : επιεικές, ελαστικό

**B4. α)** Να αιτιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών και της παρένθεσης στις παρακάτω περιπτώσεις της τρίτης παραγράφου:

«διά το χρήσιμον»

«αγαπά»

(υλικό ή ηθικό)

**Μονάδες 3**

## Απάντηση θέματος Β4. α)

- «διά το χρήσιμον» μεταφορά *αυτούσιων* των λόγων του Αριστοτέλη,
- «αγαπά» με ειδική σημασία, *ειρωνικά*. Πρόκειται για αγάπη που αποβλέπει στο *χρήσιμο*, το *συμφέρον* και το *ευχάριστο*, το ρήμα *αγαπώ* χρησιμοποιείται *εύκολα* και *επιπόλαια* χωρίς το συναισθηματικό φορτίο που πραγματικά έχει,
- (υλικό ή ηθικό), διασαφηνίζει κάτι που θα μπορούσε να παραλειφθεί. Το κέρδος δεν παραπέμπει μόνο στην *ύλη* αλλά μπορεί να είναι και *ηθικό*, όπως η ευχαρίστηση που προκύπτει από μια φιλική συναναστροφή ή η ωφέλεια που αυτή μπορεί να μας προσφέρει. Η μια έννοια δεν είναι αξεχώριστη από την άλλη.

**Μονάδες 3**

- **B4, β)** Να αιτιολογήσετε τη λειτουργία του β' ενικού ρηματικού προσώπου στη δεύτερη παράγραφο και του α' πληθυντικού στην τρίτη παράγραφο.

**Μονάδες 4**

## Απάντηση θέματος Β4

- **β)** Το β' ενικό πρόσωπο δίνει ζωντάνια και αμεσότητα στην αποστροφή του συγγραφέα στον αναγνώστη σαν να τον καλεί να αναγνωρίσει στον εαυτό του πώς εκείνος εννοεί τη φιλία,
- Το α' πληθυντικό δίνει καθολική διάσταση στη φιλία επειδή αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι περισσότεροι άνθρωποι την αντιμετωπίζουν σε αντιδιαστολή με το α' ενικό πρόσωπο της επόμενης παραγράφου όταν αναλύεται η τρίτη μορφή φιλίας η οποία είναι η πιο επεξεργασμένη, η πιο ουσιαστική, η ακατάλυτη και τέλεια φιλία και εδώ η συζήτηση έχει να κάνει με τον εαυτό μας και τη δική μας αυτογνωσία, με το τι είμαστε έτοιμοι να δώσουμε και να πάρουμε.

**Γ1.** Γ1. Σε ομιλία 500-600 λέξεων που θα γράψετε για να εκφωνήσετε σε εκδήλωση του σχολείου σας, με θέμα τις ανθρώπινες σχέσεις στη σύγχρονη εποχή, να εκθέσετε:

- α) τα χαρακτηριστικά της γνήσιας φιλίας, όπως εσείς την αντιλαμβάνεστε και
- β) την άποψή σας σχετικά με τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης/διαδικτύου στη δημιουργία σχέσεων φιλίας.

**Μονάδες 40**



## Απάντηση θέματος Γ1

**α) τα χαρακτηριστικά της γνήσιας φιλίας, όπως εσείς την αντιλαμβάνεστε**

Στην εποχή μας συνάπτονται σχέσεις βιαστικές και μάλλον επιφανειακές. Τα συναισθήματα, όσα δεν καταχωνιάζονται, εκδηλώνονται με επιφωνήματα μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα face book, τα twitter, τα Instagram... Πρέπει να πούμε πολλά πράγματα, σε λίγο χρόνο, συχνά ασθμαίνοντας, κατακλυζόμαστε και βομβαρδιζόμαστε από πληροφορίες, επιθυμούμε σε όλα να μετέχουμε, όλα να τα πούμε, να ακουστούμε και να ακούσουμε, τον εαυτό μας περισσότερο να καμαρώσουμε, με τη μύχια επιθυμία να εντυπωσιάσουμε αλλά τι από όλα είναι αυθεντικό και πόση σκέψη και αυτεπίγνωση υπάρχει πίσω του;

## Απάντηση θέματος Γ1

**α) τα χαρακτηριστικά της γνήσιας φιλίας, όπως εσείς την αντιλαμβάνεστε**

Στην πραγματικότητα, μια αληθινή φιλία δεν χρειάζεται τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η αληθινή φιλία είναι αυτογνωσία. Χρειάζεται να έχουμε απαλλαγεί από τις ψευδαισθήσεις μας σχετικά με την προσωπικότητά μας, να βλέπουμε το ουσιαστικό και να παρακάμπτουμε το επουσιώδες, να διαθέτουμε ειλικρίνεια και να είμαστε πρόθυμοι για θαρραλέα κριτική στον άλλο.

Δεν αρκούν όμως αυτά: απαιτείται πραγματικό ενδιαφέρον για τον φίλο μας, τα σχέδια, τις επιδιώξεις και γενικά τη ζωή του. Απαιτείται αγάπη όχι τυφλή αλλά προσπάθεια να εντοπίζουμε τα λάθη του και να τον βοηθάμε να τα διορθώνει ιδιαίτερα όταν βλέπουμε ότι οδεύει σε επικίνδυνες ατραπούς. Συμμετοχή στη δυστυχία του αλλά και στη χαρά του χωρίς δισταγμό και μικρόψυχο φθόνο.

## Απάντηση θέματος Γ1

**α) τα χαρακτηριστικά της γνήσιας φιλίας, όπως εσείς την αντιλαμβάνεστε**

Για τη σύναψη γνήσιας φιλίας απαιτούνται κοινά πνευματικά ενδιαφέροντα, παρόμοιες ηθικές αξίες και ιδανικά. Δεν τελεσφορεί σχεδόν ποτέ η προσπάθεια διαφορετικών ανθρώπων να βιώσουν αυτό το πολύτιμο αγαθό. Κυρίως όμως το ήθος είναι εκείνο που φωτίζει καλύτερα τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά του άλλου όπως την ηλικία, το φύλο, τη μόρφωση και την κοινωνική καταγωγή.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν τη δική τους συμβολή στη φιλία αλλά η φιλία μπορεί να επιβιώσει και χωρίς αυτά.

## Απάντηση θέματος Γ1

- **β) την άποψή σας σχετικά με τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης/διαδικτύου στη δημιουργία σχέσεων φιλίας.**

Η σημασία τους εξαντλείται στο επίπεδο της απλής γνωστοποίησης και πληροφόρησης. Επειδή είναι πολλά που πρέπει να μάθουμε και η πληροφόρηση μας προκαλεί την περιέργεια, έχουμε φθάσει στο σημείο ο υπολογιστής ή το ipad ή το φορητό τηλέφωνο υψηλής τεχνολογίας να αποτελούν την προέκταση του χεριού και του μυαλού μας.

Ωστόσο όταν δεν έχουμε γνωρίσει κάποιον σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του δεν μπορούμε να τον θεωρούμε φίλο μας. Η γνήσια φιλία προϋποθέτει γνωριμία σε βάθος, αποδοχή του άλλου όπως πραγματικά είναι και όχι σε μια ωραιοποιημένη εικόνα του από την ψυχρή οθόνη του υπολογιστή.

## Απάντηση θέματος Γ1

- **β) την άποψή σας σχετικά με τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης/διαδικτύου στη δημιουργία σχέσεων φιλίας.**

Άλλωστε πολλοί καταφεύγουν στα κοινωνικά δίκτυα όχι για να βρουν έναν αληθινό φίλο αλλά για χρησιμοθηρικούς δικούς τους λόγους.

Εξάλλου η μοναξιά και η απομόνωση του σύγχρονου ανθρώπου δεν εξαλείφονται με τα μέσα. Αντίθετα μεγεθύνονται και μαζί εντείνεται και παθητική αντιμετώπιση της ζωής. Η φιλία αυτού του είδους ανήκει στην εικονική πραγματικότητα εφόσον δεν βιώνεται αληθινά, δεν έχουμε κοινές εμπειρίες ζωής ούτε μας προσφέρεται κάποια αρωγή στην αντιμετώπιση των δυσκολιών.

## Απάντηση θέματος Γ1

- **β) την άποψή σας σχετικά με τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης/διαδικτύου στη δημιουργία σχέσεων φιλίας.**

Βέβαια σε κάποια από αυτά, όπως στο skype, βλέπουμε το άτομο, μιλάμε μαζί του αλλά η επαφή μας μένει εκεί, μέσο χρήσιμο για όσους βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση. Αντικαθιστά επωφελώς το τηλέφωνο γιατί διαθέτει και εικόνα. Ως εκεί όμως.

Πάντα, όμως, είναι χρήσιμα για καθαρά πρακτικούς λόγους όταν ο χρόνος και η απόσταση λειτουργούν απαγορευτικά.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι ωφέλιμα στο μέρος που τους αναλογεί και η φιλία είναι σημαντική σε ό, τι της αναλογεί. Κανένα από τα δυο δεν μπορεί να αντικαταστήσει το άλλο.

## Απάντηση θέματος Γ1

- **β) την άποψή σας σχετικά με τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης/διαδικτύου στη δημιουργία σχέσεων φιλίας.**

Ωστόσο, μπορεί να έχει συντομευθεί ο χρόνος και να έχει αντιμετωπιστεί η απόσταση αλλά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η φιλία είναι και εν μέρει ασύμβατα.

Η φιλία προϋποθέτει διαθεσιμότητα, χρόνο και κόπο -και σε αυτά τα δυο υπολογίζουμε και τις αποστάσεις- που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ακριβώς επειδή είναι κατασκευασμένα για την εκμηδένιση του χρόνου και της απόστασης δεν μπορούν να δώσουν. Και η φιλία θέλει προπάντων διαθεσιμότητα για να αφουγκραστούμε τον άλλο. Ενώ τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κάνουν πολλή φασαρία...